



TISZTA SZÍVVEL

József Attila életregénye
I. kötet

*Tiszta szívvel,
magányosan*

*finex
selection*

GSELENYÁK IMRE

CSELENYÁK IMRE

TISZTA SZÍVVEL

József Attila életregénye
I. kötet

Első kiadás

Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2022

LELENCGYEREK



A KISLÁNY HÉTÉVES FORMA, A KISFIÚ ÖT. Állandóan egymás kezét fogják, tenyerük összeizzad, de ők nem bánják, s a lányka mindig megerősíti, mintha különben elfelejtenék.

- A mamának megígértük, tudod, Attila!
- Tudom – bólogat a kisfiú.

Csak este engedik el egymást, ha ágyba rakják őket, de olyankor nincsenek látogatók, tehát a helyzet más. Azonban, ha napkeltével felébresztik őket, a gyors öltözést követően ismét egymás kezét fogva mennek reggelizni a többi lelencgyerekkel. A szobánként húsz lurkó az étkezőben feltorlódik, s nagyokat nyeldekelve várják, hogy sorra kerüljenek. Itt nincs zsidobongás, fegyelmeztelenség, itt ágrólszakadt, megszeppent gyermekek sóvárogják az ennivalót, kesergik vissza a hűtlen szülőket, el sem akarván képzelni a sötétben ásító, ismeretlen jövőt. Attila nagy, kerek, őzbarna szemét nővére emeli.

- Éhes vagyok, Etus.
- Tudom. De mindjárt ehetsz.

Attila mindig éhes, mindig enne, ami érhető, hiszen nagy, erős gyerekeknek született, mondta is mindig a mama, és tavaly is szép gömbölyű volt, hanem most olyan sovány, mint a téli nyúl. Végre megkapják az illatos tejeskávét, amit nagyon szeretnek, és hozzá a lekváros buktát. Míg helyet keresnek a hosszú asztal mellett, a fiúcska már hatalmasat harap a finomságból, a gyümölcsíz az orra alá türemkedik, hosszú nyelvével nyomban lenyalja.

– Ne légy torkos, Attila!

Bepréselődnek egy pityergő kisleány és egy sértődött képű leányke közé, Attila két falásra eltünteti a buktát, bekortyolja a meleg italt, és követelőzve néz nővéreire. Etus berzenkedik magában, hiszen ő is éhes, mit akar már az öcs, hát nem elég, hogy vigyáz rá, még az ennivalóját is elkívánná?

– Nesze... én jóllaktam.

A kislány gyorsan rákarmol, mintha attól tartana, hogy a kínálás csak egy pillanatig tart, és az egészet a szájába gyömöszöli. De bármilyen gyors is, a nővére bekortyolja a kávéját, neki abból már nem juthat. Tudják, hogy ma is ki lesznek állítva a nagyteremben, ahová érkeznek a gazdasszonyok falvakból, tanyákról, hogy kiválasszák és elvigyék őket munkára. Az időt késleltetni kell, hiszen addig lehetnek boldogok, míg a rejtélyes csengésű Országos Gyermekvédő Liga védőszárnyai alatt érzik magukat.

Int is feléjük a felügyelő asszonyság, aki nagydarab és nehézkes járású, nem olyan, mint a könnyű léptű mama, ezért Attila csúfnak látja. Engedelmeskedni viszont muszáj, ezt Etus tudja jobban, hogy azzal elkerüljék a még nagyobb bajt.

– De aztán nehogy megint sivalkodjatok nékem! Ki látott már olyat!

A gyerekek pontosan tudják, mit ért ezalatt az asszonyság: tegnap el akarta vinni a kislányt egy takaros fiatalasszony, mondván, jó lesz neki kiscselédnek a ház körül, hanem Etus határozottan kijelentette, hogy ő az öccse nélkül nem hajlandó menni. S amikor a fiatalasszony meg a felügyelőnő győzködésbe fogott, mindkét gyerek visítani és toporzékolni kezdett, Etus szoroson magához is ölelte Attilát. A megszeppent menyecskének megesett a szíve rajtuk, és inkább elállt szándékától.

A teremben most jóval nagyobb a nyüzsgés, mint előzőleg, ami érthető, hiszen tegnap délután érkezett a transzport, ám a mai „szemle” már teljes, sokkal több lesz a látogató. A felügyelőnő elvezeti őket egy hosszú dobogóhoz, amelyen sorban álldogálnak a kis „ártatlanok”, Etust föllépteti, Attilát ölbe akarja venni.

– Hogy jobban lássanak téged.

– Nem akarom! – ellenkezik a kisleány, és minden erejével tolja el magától a nőt.

Etus pedig a kezénél fogva húzza öccsét maga felé oly elszántan, mintha az élete függene tőle.

– Tessék békén hagyni! A mamánk megmondta, soha ne engedjük el egymást!

A felügyelőnő kénytelen engedni, ha nem akarja, hogy a látogatók megütközzenek. Áll mereven a két gyerek egymás kezénél összeforruva, amit senki el nem téphet, és dühösen pillantanak vissza az őket szemlélő érdeklődőkre. Egyenruha rajtuk, menhelyi kabát, fejükön szalmakalap. Nincsenek vele tisztában, de nem is érdekli őket, hogy Békécsabán vannak, a Gyermekvédő Liga itteni kirendeltségén. Azt tudják, hogy vonattal hozták őket Budapestről, ami a mama akarata szerint történt, mert olyan szegények, hogy négyen nem maradhattak

együtt, különben éhen vesznek. Noha mama megígérte, hogy ez nem tart sokáig, ő és Jócó nekiállnak dolgozni, és amint összegyűlik annyi pénz, hogy telik ennivalóra, lakbérre, ruhára, Etelka és Attila nyomban hazatérhet.

Egy mogorva házaspár áll meg a két lelencgyerek előtt. Szúrós bajuszú a férfi, szigorú nézésű az asszony, de csak Etust mustrálják.

– Ű jó vón! – recsegi rekedt hangon az ember.

A nő szóra nyitja keskeny száját.

– Őriztél már pulykát, kislányom?

– Az öcsém nélkül nem megyek! – villan Etel szeme.

– Nocsak!

A felügyelőnő siet magyarázattal.

– Makacs kislány ez, kérem, bár a fiú is vad. Testvérek, és nem hajlandók egymás nélkül menni.

– Oszt mé'? – vonja össze szemöldökét az ember. – Nékünk egy kosztos is elég.

– Egyedül nem megyek! – kiáltja elszántan Etus, kétséget sem hagyva afelől, hogy emellett a végsőkéig képes kitartani.

A huzavonát két lépésről figyelemmel kíséri egy idősebb, rakott szoknyás parasztasszony. Úgy határoz, megoldja a szorult helyzetet.

– Elviszem én mindkettőt, ha nem kell kendteknek.

A felügyelőnő kap a lehetőségen, hiszen nincs rosszabb annál, ha konok gyerekek keserítik az életét. Meg nem verhetik őket, arra nincsen felhatalmazása. Majd a nevelőszülők ráncba szedik az ilyen önfejű, nagyszájú, városi kölyköket.

– A' volna a legjobb!

A mogorva házaspár rábólint, és továbblépnek.

– Kínlódjon velük maga – jegyzi meg a férfi.

A szükséges adminisztráció, aláírás megtörténik, az asszony már viszi is a gyerekeket. Legelőbb a vasútállomásra, ott kisvonatra szállnak, döcögnek északnyugat felé. Attila kalandnak fogja fel, meglepődetten forgatja fejét, bámul ki az ablakon. Teheti, mert az asszony ölében ül, aki ugyan idegen, a szaga is más, mint a mamának, de a kislány úgy érzi, most okosabb békén maradni.

– Lidi néni vagyok, de tik kedves anyámnak szólítsatok!

A sokadik megállónál leszállnak. Arról, amit Etus az épület homlokzatáról kibetűz, SZARVAS, nincsenek meggyőződve, hogy településnév.

Az állomás mögött szekér vár rájuk, bakján kalapos férfi.

– Pontosak vagyunk, Jóska?

– Megjárja, édesanyám!

Fogatra szállnak, az asszony a bakra, fia mellé, aki harmincéves körüli lehet, a két gyerek a szekérderekba, tömör szalmabálára ülnek.

– Kapszkodni, nehogy bajotok essék! Ott a pokróc, takargózzatok be véle, nehogy meghűljetek! – kacsint hátra a kocsis, aztán az anyjához szól. – Nagyon urasan néznek ki. A kislány szépecske.

– A transzportban csak pestiek vótak. Majd beleszoknak.

– Gyia, te!

Hideg, szeles idő jár, a szekér végigzörög a mezőváros főútján, ahol némiképp urbánusak az épületek, aztán Szarvast elhagyva javarészt komor szántóföldek között vezet az út, de a sarjún zöldellő gabonatóblák megvidítják a szemet. Nádasokat, tavakat is látnak, nem sejtve, hogy azok a Körös holtágai. Egyórányi szekerezés után elérik a célt, amiről még nem tudják, hogy Öcsödnek nevezik.

A bakon ülők aligha gondolják, hogy a két pesti gyereknek a falusi környezet korántsem újdonság. Jártak ők már, nem is egyszer,

a mama szülőhelyén, Szabadszálláson, ismerősek számukra az alacsony, fehérre meszelt, zsúpfedeles házak, az udvarokban őgyelgő baromfi, a kerítésen belül hetvenkedő, csaholó kutyák, a fejük felett elsuhanó bugák, amelyeket több gazda is tenyészt. Bárkivel is találkozhatnak az utcában, mindenkinek köszönnek, s azok viszonzják. Etus is köszön.

– Adjon Isten!

Az asszony hallja ezt, és megelégedésére szolgál. A falu végén befordulnak egy udvarba, a ház olyasforma, mint a többi, bárha a szokásosnál mintha kisebb lenne. A gyerekek nem így képzelték, a mama úgy mesélte: „Majd egy módos gazda magához vesz bennetek, szép kastélyban lesztek, ahol akad bőven ennivaló.” Ez lenne hát a módos gazda, akinek ilyen öklömnyi a háza?

Odabent dohányfüst, félhomály, de azt mindjárt látják a belépők, hogy többen vannak. Mennyivel másabb nyelvet használnak itt az emberek, mint odahaza a Gát utcai, gangos házban! Érteni ugyan értik, hanem a fogalmak társítása nehéz.

– Mán meggyüttek. A panyit kár vót.

– Ennek a pulyának a szeme se áll jól.

Rokonok és szomszédok ezek, akik csak a ritka esemény miatt se-reglettek össze. A hajlott hátú, öreg pipás, Gombai Ferenc, a ház ura áll eléjük, nézdegéli a két gyereket. Őszes haja gyéren, de torzonborzan lapul a fejére, köhécsel egy sort, a csutorába szív, majd füladozva szól:

– Mondjátok csak, hogy hínak bennetek?

– József Etelka vagyok – feleli a kislány –, a testvérem Attila.

– He?

A nővér megrázza öccse kezét, mire a fiú, leszegve fejét, halkán kiböki:

– József Attila vagyok.

Az öreg harákol, eregeti a füstöt, akár szabadszállási nagyapjuk, Tyatya, és olyan képet vág, mint akinek nem fér valami a fejébe.

– Attila – rágja meg furcsán ezt a szót, aztán a rokonsághoz fordul: – Tik hallottatok mán ilyen nevet?

– Sose.

– Nincsen ilyen név.

Az öreg a fiúra tekint.

– Attila név nincsen! Honnan szedted te eztet? – Aztán rövid töprengés után kiböki: – Mostantól István vagy. Pistának fogunk híjni. Megértetted, Pista?

A kis lelenc nem felel rá semmit, csak pityeregni kezd.

– Mától ű az apátok – taszajtja hátba Lidi asszony a két gyereket.

– Kedves apámnak kell szólítani! Megértettétek?

A vendégek eleget láttak, elszélednek dolgukra. Vacsorára a két gyerek ugyanazt kapja, mint a felnőttek, a délről megmaradt, hideg lencsét. Csak ők nem az aszalnál, hanem gyalogszéken ülve, a hokedliről kanalaznak. Evés után Gombai kiviszi nevelt gyerekeit az udvarra, hogy valami fogalmuk legyen a feladatukat illetően. Attila számára minden olyan riasztón hatalmas, a gőzölgő, orrfacsaró trágyadomb, az ólban rőfögő, ijesztő méretű disznók, az istállóban kőrödő két tehénről, a mellettük zabot ropogtató két lóról nem is beszélve. A kisleány sejteni véli, hogy ez az a két igás, akik Szarvasról behozták őket.

– Majd te a disznókat viszed ki.

Hogy mit? Hová kell neki kivinnie a disznókat? Elképzelni sem tudja, mit jelent ez, de átjárja szívét a félelem.

A sörétédással fekvéshez készülnek, a testvérek hosszan ölelik egymást. Etus Lidi asszony mellett kap helyet a sezlónon, Attilának

Gombai alatt a sutban, vagyis a nagyágy kihúzott fiókjában ágyaznak. Az első éjszaka zavartalan telik, a teli pocak megnyugtatja a kisiút, még ha ily idegen, isten háta mögötti helyen kell is álomra hajtani fejét. A kisdunna és a süppedős párna kellemes, jó barát; a gyerek odahaza tán még nem is aludt egyedül. De a mamával összeölkezve aludni mégis a legjobb.

Reggel ezt hallja legelőször.

– Pista!

Kinyitja a szemét, de nem mozdul.

– Na, mi az isten! Ugrás mán, Pista!

Felül, és bárgyún mered az ajtóban álló hegyes kucsmás, bekecses emberre, aki mintha ismerős lenne. Lidi asszony a sparhelt mellől Attilához perdül, és nyakon legyinti.

– Nem hallod, hogy hív kedves apád?

Ja, hogy a Pista őrá vonatkozik! Elkezdi fölvenni foltos nadrágját, lyukas cipőjét, a Ligától kapott ujjast és kalapot.

– Iparkodjál már, tekintetes uraság! – harákol rá a gazda. – Ha ilyen lusta leszel nékem, összeakasztjuk a bajuszt!

Meg is van, Etus már ott áll Gombai mellett készen, kimennek a csípős virradatba, keleten rózsafelhős az égalj, a látóhatárra jegenyefasor karcolja fel sziluettjét. Ébredszik a falu, a kémények füstjét lenyomja a meleg hullám, Attila tüsszent, a légteret jellegzetes hangok dústíják: kutyaugatás, tehénbögés, amelyek mélyén ott zsiszeg a tyúkok kárálása, a kiskacsák hápogása, az emberi hang. Most még hallják, hiszen fülüknek szokatlan, majd néhány nap múlva természetessé válik, s tart két éven át. De ők ezt nem tudják. Ahogyan mások sem.

– Gyöjjetek! Őriztetek mán jószágot?

– Én igen! – feleli Etus. – Szabadszálláson sokszor én hajtottam ki a kislibákat.

– No, egy bajjal kevesebb. Előbb kihajtjuk a ludakat, majd kis idő múltán a disznót. Úgy könnyebb. De mostan itt vagyok, mehetnek együtt.

És így is cselekszik. Egy deszkakalyibából kiereszti a libákat, amikkel aztán nincs sok gond, elindulnak azok a megszokott mindennapi útvonalon a kerítés egy részén át. Aztán a gazda kiemeli a karám kapuját, mire kicsörtet a két sertés, majd ledöntve lábáról a kisfiút. Micsoda félelmetes teremtmények ezek! Ha ölni akarnának, villan át Attilában, könnyedén megtehetnék. Még Gombait is lebírnák!

Kihajtják a jószágot a falu határába, amely amúgy nem nagy nehézség, lévén a Gombaiék háza a legutolsó. Hanem majd ott, a közös réten, meg a tölgyfasor mentén hogyan is lehet ezeket összetartani? Az ember amolyan rögtönzött okítást tart a két gyakorlatlan gyerekeknek.

– A libák mindég arra mennek, amerre a gúnár irányítja őket. Ha megszok téged – magyarázza Etusnak –, tudod majd irányítani. Be ne menjenek a gabonába, mert az a másé! Terád is ez vonatkozik, Pista! Túrhatnak itt a páskom területén, elviheted őket arra, a tölgyesbe makkolni, de a tilosba be nem mehetnek. Ha kárt okozol nekem, ellátom a bajod, abban biztos lehetsz! Ha nem hallgatnak rád, itt ez a bot, sózzál véle az orrukra! Ebből okulnak.

– Megértettétek?

– Igen, kedves apám!

És Gombai gazda, mint aki immár alaposan felkészítette kiscseléideit, magukra hagyja őket. Ettől Attila nagyon megijed, mert alapjában föl sem fogta, mi az ő tényleges dolga. Etus valamivel többet

értett meg az elhangzottakból, és gyanítja, hogy Attilával bajok lesznek. Alig ötesztendő kisöccse retteg a két behemót sertéstől, s ha úgy adódik, aligha tudja azokat megfegyelmelni.

Ahogy feljön a nap, látják, hogy más gyerekek is hasonlóképp jószágot őriznek. A legelő széltében-hosszában, ki tehénre, más kecskére, vagy hozzájuk hasonlóan disznóra és libára ügyel. Ez némi-képp vigasztalja a két József csemetét: lám osztoznak sorsukban más hasonszőrű gyerkőcök is. A legközelebbi kiskanász, aki kőhajításnyira, három ártányra felügyel, füttyent nekik, aztán a kezét lóbálja. A megilletődött testvérek nem mernek visszajelezni. A legényke nagyot legyint, és elhever a fűben. Teheti, mert ezen a március végi délelőttön a nap már épp elég langyosra melegíti a földet.

Eszegetnek a jószágok, nincsen velük semmi gond néhány óráig, aztán a gúnár kapja magát, elindul a gabonatábla felé. Ezt látva az összes tojó a nyomába szegődik. Etus egyre nagyobb riadalommal lesi, majd nekiiramodik, megkerüli őket, a gúnár elé toppan. A hím lúd a falka vezére, őt aztán egy ilyen bátortalan gyerekember nem tántorítja el szándékától. Fejét leszegi, nyakát vízszintesre egyenesíti, sziszeg és támad. A kislány hátrál, de ennek az eredménye a tolasok győzelmét jelentené, hát elszántan magáll. A harcias lúd megmutatja, ki itt az úr, előrelendül, belesíp Etus térdébe. A kislány felsikolt, a csípés nagyon fáj, odakap, és már nem törődik azzal, hogy a libafalka beözönlik a vetésbe, ahol örömteli ziszsegéssel kezdik habzsolni az arasznyira nőtt gabonasarjút. Etus ezt sírva nézi, Attila tehetetlenül kapkodja egy helyben lábait, a gúnár fenemód megrémítette. Megoldhatatlan helyzetükben a szomszéd kiskanász hoz segítségét: vesszővel kezdi csépelni a gúnár fejét, amit az zokon vesz, de mérlegel. Támadna, de tart a legénykétől. Aztán a gyerkőc alulról ügyesen és pontosan csőrön rúgja, amibe az állat belekábul. Ezt

aztán a kiskanász úgy használja ki, hogy meglöki, és óbégatva neki-megy. A vezérliba immár menekülőre fogja, s a legényke visszakergeti a biztonságos mezőre. A falka hamarosan beér, s jobb híján csipkedik tovább a sovány perjét, ami messze nem oly ízletes, mint a zsenge búzakaiász.

– Így kell elbánni a méregzsákkal – lépeget Etushoz a kislegény.
– Nesze, itt ez a vessző, evvel nem árthatsz neki. Ha megrúgod, nagyon vigyázz, nehogy nyakon találj, mer’ megdögölhet.

A kislány átveszi a feléje nyújtott pálcát, talán meg kellene köszönnie, de a megrázkódtatástól szava bennreked, csak szipog és könnye csorog. A kiskanász, aki vele egyidős forma, már fordul, és siet vissza az ártányaihoz.

– Hogy hívnak? – szakad ki Etusból a kérdés.

– Sanyi!

Attila elméje felmondja a szolgálatot. Mi történt most itten? Hogyan válhat szörnyeteggé egy ilyen fehér, tollas jószág, amiben így ránézésre, főleg, ha békésen legelészik, nincsen semmi félelmetes. Nem is merészel a két hatalmas disznóra nézni, sőt még elképzelni is fél, mi történnék, ha azok ilyen irdatlan haragra gerjednének? Jaj, meg is ennék őt mindenestől!

És a nap folyamán még egyszer segítségükre van Sanyi. A disznók, ahogyan korábban a libák, megunják a legelőn való turkálást, és elindulnak a vetés felé. Attila egész idő alatt ettől tartott, s lám, mint a rémálomban, amelyben már előre sejthető a tragédia, bekövetkezik! Ugyan utánuk iramodik, de minek, nem mer eléjük kerülni.

– Jaj, gyertek vissza! Jaj, ne menjetek arra! – sipákol, de semmit sem mer tenni.

Sanyi eléjük szalad, ezúttal egy jókora botot forgat a kezében, és halálmegvető bátorsággal sóz oda a sertések kerek-rózsás orrára.

Attila lába a földbe gyökerezik, minden szörnyűségre számít: most a két monstrum szétmarcangolja a fiút, és neki vérfürdőt kell látnia, amibe maga is belepusztul. Más történik, el sem lehet hinni, a disznók sértett rőfögéssel visszadöcögnek a rétre, és folytatják a gumó, a torzsok feltúrását. A segítőkész kislegénynek Attilához is van néhány tanácsa.

– Használd a botodat, hékás! És csak az orrukat üssed, abból értenek.

A kisleány ez már több a soknál! Igyekszik nem mutatni, de belül zokog, és borzalmas rettegés szorongatja. Nem, nem, nem akar ő itt lenni! Hogy tehette ezt vele a mama! Hiszen nincsen övele semmi gond, s ha a mama úgy óhajtana, alig enne, sosem követelőzne, fölvenne bármilyen rongyos ruhát, és cipőre sincsen szüksége! Csak maradhatott volna otthon, érezni mindennap a mama közelségét, és ölébe fészkelődni este, amikor már nem lát varrni.

A tágas réten dologtalan kölykök is összeverődnek. Négy virgonc süvölvény csúfolja messziről őket.

– Lelencesek! Lelencesek! Nincs apátok, nincs anyátok!

A két József gyerek nemigen érti, ezt miért skandalják. Azzal, hogy őket egy időre a mama nélkülözni kényszerül, még semmi rosszat nem követtek el. Sanyi ismételt kiáll mellettük.

– Meg se halljátok! Túl nagyra vannak magukkal. Én is lelenc vagyok, már egy éve hogy idekerültem. Különben Angyalföldön lakunk.

Attila még otthon sem tud megnyugodni. Miután a disznókat és libákat biztonságos helyükre zárják, Gombai gazda még maga mellett tartja a kisleányt.

– Jer, lássad, hogyan gondozom a jószágot!

Attila követi, és figyel. A hajlott hátú, harákoló parasztember összekapirgálja vasvillával a tehének és lovak lába alól a ganajt, és rutin mozdulattal kicsapja az udvarra. Helyébe száraz törekszalmát szór, majd föltölti a jászlatokat takarmánnyal. Bár ezt a munkát egyelőre nem kell a gyerekek végeznie, ki tudja, mit hoz a jövő.

Vacsorára puliszkát esznek frissen fejt tejjel, amit Attila még sosem fogyasztott, de ízlik neki. Éjjel sokáig forgolódik az ágyban, a napi események félelmeire keres megoldásokat elméje. Már az kicsoda könnyebbség lenne, ha a világ az ő méreteihez igazodna! Ha lenne két kis malac, két kis ló, kis tehén, kis eke, kis ház, kis kutya, kis kasza, kis búza, minden arányosan őhozzá.

– Mit fészkelődöl! – dörmögi „kedves apám”.

Nem moccan. Szenved, mert égnék tagjai, és hevesen kalapál a szíve. Aztán félálomban hazaképzeli magát a gyárkéményes, füstös, széngáz- és drogériaszagú Ferencvárosba, ahol fütörészve hordják nagy hátikosarakban a lignitet a maszatos képű szeneslegények; s ő elnézi, milyen inasak, lendületesek. És az esték hangulata, ahogy a mama fahasábot dob a tűzre, s visszacsapja a sparheltajtót, Jocó diót tör kalapáccsal az asztalon, s ő ébred reggel az ágyban, nem is tudva azt, mikor került oda. És hallja a gangon zsibongani barátait, s már nincs idebent maradása, közjük törekszik, trapp a függőfolyosón, a lépcsőházban, hadd suhanjon az az idő, míg mama haza nem ér, a futkározás elfeledteti az éhséget.

De csak addig tart ez, míg Etus nem kezdi el az iskolát, mert utána már hajnalban kel, viszi magával a mama, és ő ott téblábol a szennyes és nedves ruhák között – Attila, te, kerüld a vizet! –, és ő dühös és egyre türelmetlenebb, hogy a mama nem hajlandó őt karjába venni, babusgatni, csak a mosás köti le a figyelmét, és zúgolódik,

toporzékol, de a mama rá sem néz, komoran cipeli nyikorgó kosarában a kicsavart ruhákat a padlásra...

El sem lehet hinni, mennyire más világban ébred! Kukorékol a kakas, egy kéz fültövön legyinti, valaki fuldokolva köhög.

– Ugrás, Pista!

A szívébe nyilall: de hiszen ezek idegenek! Pattan, lelke helyén kő, sejti, ugyanazt kell tennie, mint tegnap, felügyelni a két szörnyetegre. Ha tegnap meg is úszta, ma biztosan szétmarcangolják kicsi testét.

Valahogy kihajtanak, a jószág ily korán még kezes, Etus beszélgetni akar, de az öcs szóltan marad.

– Válaszoljál már! – fakad ki.

– Minek?

– Mert kérdeztelek.

– Ma úgylis meghalok!

– Bolond vagy, Attila! Én kigondoltam, hogy lesz jó. Szót fogadunk kedves apánknak és kedves anyánknak, én igyekszem mindent megcsinálni, talán kapok érte néhány krajcárt, amit összegyűjtök, és a mamának odaadom, hogy most már vigyen bennünket haza. Jó lesz így?

– Jó lesz! – feleli rá a kisfiú, de ezt így el sem tudja képzelni.

Etus naiv, semmivel sincs tisztában. Bármit tehet Gombaiéknál, azt ők egyetlen fillérrel sem jutalmazták. Sőt, a két gyerekért mama sem kap semmit. A Gyermekvédő Liga csupán a nevelőszülőknek fizet, ami teljességgel érthetetlen. Ezen mama sokat kesergett, mert ha ő kapja azt a támogatást, amit Gombaiék, akkor Attiláról és Etelről nem kellett volna lemondania. Egyébiránt Öcsödön messze nem ők az egyetlen lelencgyerekek. Számuk a százat is meghaladja, amellyel a helybéliek jól kiegészíthetik jövedelmüket.

A réten már ott legeltetnek azok a gyerekek, akik tegnap is. Sanyi, a sorstársuk, kedves ismerősként köszönti őket. A testvérek tegnap megtapasztalták, hogy ez a fiú komoly segítség a számukra, így ösztönösen, de tudatosan is közelednek hozzá.

– Honnan jöttetek?

– A Ferencvárosból.

– Szüleitek?

Etus igyekszik kitalálni, mit is mondjon erre.

– Anyukánk nevel, mert apukánk Amerikába ment. Sajnos a mamának elfogyott a pénze, mert sokáig beteg volt, és beadott bennünket, nehogy éhen haljunk.

– A mama nagyon szép! – közli haragosan Attila, mintha Etus elfelejtette volna megemlíteni ezt a lényeges ténytet.

Sanyi értően bólogat, nem is látszik városinak, bár lelencnek sem, noha a kabátja árulkodik, fején az egyenszalmakalap helyett felnött méretű, simléderes sapka.

– Az én szüleim meghaltak. Még nagyon kicsi voltam, amikor ez történt, nem is emlékszem rájuk. Csak egy nagymamám van. Öreg és beteges, lehet, hogy örök életemben lelenc maradok.

Ez Attilára különösen hat. Sajnálja Sanyit, de büszke arra, hogy az ő helyzetük mégsem ilyen kilátástalan. A mama meg a nagynővére dolgozik, kapnak érte pénzt, a sok-sok koronát összerakják, lesz belőle lakás meg enniavaló, és akkor megszabadulnak innen.

Sanyi nagyot füttyent, eltrappol, mert az ártányai megindultak a vetés felé. Attila figyel, mi a teendő ilyenkor, noha abban reménykedik, hogy valamilyen csoda folytán maga sosem kerül hasonló helyzetbe. Az „angyalföldi kanász” olyan természetességgel tereli vissza a sertéseket, mintha odahaza is ezt csinálta volna. Csupán az egyiket, a főkolompost kellett orrba vágnia, amiből aztán a többi is okult.

– Én azt mondom, Attila – lamentál Etus –, hajtsuk minél messzebb az állatot a gabonától, hogy ne is lássák.

A kisfiú erre nem tud válaszolni. Jobb lenne, az igaz, sőt az lenne még jobb, ha ilyen vetés nem is létezne, akkor a jószág békén maradna, de azt sem akarná, hogy a talpraesett Sanyitól eltávolodjanak.

A legényke ismét hozzájuk csapódik.

– Hogy hívnak benneteket?

– Etelka. De Etusnak szoktak szólítani.

– Én Attila vagyok.

A leány letorkolja.

– Az új neved Pista! Megmondta kedves apám!

Ezen a napon szerencsére semmi gondjuk nem akad az állatokkal, Attila a szokásosnál vidámabb, otthon Lidi asszony meg is jegyzi:

– Jól van, Pista! Látom, már nem olyan mogorva a nézése. Szereted a tojásrántottát?

– Szeretem!

– Na, akkor azt csinálod máma este!

Vacsora után Gombaiék faggatózós kedvükben vannak.

– Hányan vagytok testvérek?

– Hárman. Van még egy nővérünk is. Jolán.

– Jocó – veti oda a kisfiú.

– Az fiúnév, te! – neveti ki Gombai. – Oszt félárvák vagytok?

Etus érteni véli a kérdést, belekezd a maga által megformált történetbe. A papa az ő szép anyukájukat elhagyta, és alighanem kíváncsiorolt Amerikába. Ezt bizony rosszul tette, mert a család kilátástalan helyzetbe került. Az ő anyukájuk módos, gazdag családok házába jár mosni, takarítani, de nem tud eleget keresni, hiszen az élet drága. Sokszor kell költözködniük, mert nem tudják fizetni a lakbért,

ezért a főbérlő mindenhonnan kiteszi a szűrüket, volt már úgy, hogy havas esőben tolták a talicskát Erzsébetre, ahol egy ablaktalan kamrával kellett beérniük.

Lidi asszonyt ez nagyon meghatja.

– Ó, szegény gyermekek, hogy ennyi szenvedést, szomorúságot kellett mán megéretetek!

Attila fölélénkül, ahogyan zavartalan, baráti környezetben szokott.

– Nem vagyunk mindig szomorúak! Egyszer, amikor nagyon kicsi voltam, eltűntem a nagyvásárban. A mama kötényeit árultuk, ő varrta őket. Éppen vasárnap volt, óriási tömeg, én ott kavicsoztam a molinó mellett, mama ellépett valahová, Bochnicsek néni figyelt rám. Mama visszaért, kérdezi: „Hol a kisfiam?” Na, mindjárt elkezdtek keresni, Etus is, meg Jolán is, de annyi nép volt ott, nem találtak sehol, már azt hitték, elloptak a cigányok vagy komédiások, akik majd kínozni fognak. Estefelé találtak meg egy öreg parasztházaspár molinóján, akik magukhoz vettek, mert látták, hogy senki sincs velem. Ott ültem közöttük, kezemben egy szál kolbásszal. Mamát meglátva mindjárt odakínáltam neki, és teli szájjal mondtam: „Néni atta tóbászt.”

A Gombai házaspárnak leesik az álla. Az asszony összecsapja a kezét.

– Hallottunk csak ilyet! Hogy te milyen okosan tudol beszélni! Hát eddig szavad se vót!

A férfi harákolva göcög.

– Kutya egy hely az a Pest!

Attila határozottan érzi, hogy a két ember most először szeretettel tekint rá. Ugyan ő is meglepődik, hogy elragadtatta magát, de

jó, hogy így alakult. Könnyebb lesz átvészelné azt az időt, amit itt kényszerülnek tölteni. Ezen az éjszakán nyugodtan, mélyen alszik, és hajnalban szinte jókedvűen ébred.

Meglepetés éri őt a páskomban. Sanyi még nem hajtott ki, sőt, ahogy emelkedik egyre magasabbra a nap, híre-hamva sincs. Etust is aggasztja a fiú hiánya, de Attila valósággal kivetkőzik magából. Hatalmas belső félelem vibráltatja izületeit, úgy toporog, ögyeleg, ke-reng, hogy közben minden ízében remeg.

– Mi bajod van, Attila?

A fiú nem válaszol, elméjét a rettegés uralja, hús-vér valója a feje búbjától a sarkáig merő pánik. S amitől ennyire kell szorongani, az bizony bekövetkezik. Nem sokkal azután, hogy Lidi asszony megettette őket – ha sokáig legeltettek, a nevelőanya hozott nekik dél körül egy kis tejet, kalácsot, héjában sült krumplit –, a kan önfejűen nekiindult a vetésnek. Ettől félt egész nap a kisfiú. Ugyan utánave-ti magát, de ahhoz már nincs elég bátorsága, hogy eléje kerüljön. Az emse magától értetődően követi társát, és már ott garázdálkodnak a tilosban.

– Hajtsd ki őket! Hajtsd ki, Attila, ahogy a Sanyi csinálta! – kiabál éles hangon Etus. – Nagy baj lesz belőle!

A kiskanász csak annyi merészségre képes, hogy rá-ráver a disznók hátsó részére. Ennek aztán az lesz az eredménye, hogy a két jószág menekülőre fogja, a fiú pedig ríva szaporáz utánuk. Ezzel még több kárt okoz, mintha hagyná legelni őket.

– Vissza, vissza! – zokogja, és csak kergetőznek.

Ki tudja, meddig tartott volna ez az esztelen hajsza, ha a kan meg nem unja, és szembe nem fordul a gyerekekkel. Attila megtorpan, a lába földbe gyökerezik, moccanni sem mer. A sertések, nosza, nagy étvágygal kezdik habzsolni a zsenge kalászt, szemmel láthatóan nem

tekintve őrzőjüknek a pöttömnyi gyereket. Buzgón ropogtatnak, megleégedett röffentéseket hallatva.

Ami következik, az a hihetetlenség mezsgyéjén belülrre esik. Etus jajveszékelve mellette terem, kiragadja öccse kezéből a botot, és tőle telhető erővel a nagy kan orrára sújt vele. Attila halálra válik, fordul vele a világ – vége az életüknek! Hanem valami más történik, amire a legkevésbé sem mer számítani. A jószág sértődötten felkapja hatalmas fejét, és engedelmesen visszamasíroz a legelőre.

Idő kell, mire a kisfiú megnyugszik, s szót tud váltani nővérével.

– Itt nem jó!

– Nem jó – ért vele egyet Etus.

– Tyatyánál jó!

Tyatyá az anyai nagyapjuk, aki Szabadszálláson él a kis elvarázsolt kunyhójában. Titokzatos ember, bagózik, pipázik, és mindig huncuton vigyorog, ha a Borbála gyerekeit látja. Noha nem nála szoktak megszállni, hanem a kedélyes Imre bátyánál, kinek asszonya a kardos Mária ángyom, de ha Szabadszállásról beszélnek, mindig úgy emlegetik, voltak a Tyatyánál. Anyjuk szülőfalujában sem tétlenkedtek, ott is kellett dolgoztatniuk, de ott mindig gyerekek való feladatot kaptak: vízfordás, gyümölcszedés, tallózás. Ám itt, ezen az átkozott helyen megoldhatatlan, borzalmas munkára fogják őket.

Kisvártatva feltűnik egy kalapos ember, aki a gabonatábla mellett halad el. Nyomban meglátja, hogy jókora darabon beledézsmált a jószág a vetésbe. Megáll, csípőre teszi a kezét, a két gyerek felé fordul.

– Tik vótatok?

Etus válaszol neki:

– Nem akartuk, bácsi! Nem akartuk!

Az ember megcsóválja a fejét, elsiet. A két gyerkőc nem sejtji, hogy a paraszt tudja, kik ők és kihez tartoznak. Hiszen városiak, akiket,

TETSZIK? MI IS NAGYON SZERETJÜK.

Szívből ajánljuk,
ha öröme és felszabadult percekre vágysz!

**Már rendelhető!
ÉLVEZD MIHAMARABB!**

**MOST
KEDVEZMÉNNYEL**

lehet a tiéd!

[Megnézem.](#)

NE HAGYD KI!

Rendeld meg most a kiadónál!

Még több jó könyv

megjelenését támogatom veled.

[Imádom a jó könyveket. Kérem máris!](#)

ha valami csíny követtek el a pesti utcán, az emberek nem panaszkodhattak be, hiszen nem ismerték az anyjukat.

– Ott jön kedves apánk – csendül vészjóslóan Etus hangja.

Attila hirtelen nem tudja, ez mit is jelent, noha szívébe nyilall a riadalom. És valóban, a falu felől cammogva közeledik Gombai, kezében a hosszú nyelű ostor, melyet úgy fog, mintha bakon ülne. A kislány keresi a lovas kocsit, amelyhez a szíjas ösztökét társíthatná, hanem azt nem látja. Ezt az ostort használta Jóska bácsi is, amikor behozta őket Szarvasról, különben az istálló szegletében szokott árválkodni.

– Mit mondtam én! – kiáltja már messziről az ember. – Hadd halljam, mit mondtam?

Etus már tudja, a kérdésre mit kell felelni:

– Bocsásson meg nekünk, kedves apám, többé nem fordul elő!

– Az biztos isten! Mer’ most megemlegeti a vétkes!

– Megígérjük, hogy ezután nagyon vigyázunk! – siránkozott a kislány.

– Nem tevéled van a baj, hanem evvel, ni!

Ahogy Attila mellé ér, végigsuhint rajta a szíjostorral. A gyerek ösztönösen menekülne, de Gombai ráreccsen:

– Ottan maradol!

Attila dacosan leszegi a fejét, és tűri a reá záporozó ütéseket. Láthatóan akkor fáj neki igazán, ha lábszárát éri a bőrszíj. Az a vékony nadrág semmit sem véd. Tehetetlenségében néma zokogás rázza, a könnyein át érzékeli, hogy Etus is sír, és odaképzeli mamát is, hogy lássa, mit művel vele egy idegen, akihez neki semmi, de semmi köze! Nem is a fájdalomba, hanem ebbe az égbekiáltó igazságtalanságba fog belehalni, világnak szégyenére!

– Az arca! – sikolt fel Etus.